

ارتباط ادبیات کودک و نوجوان با رشد اجتماعی

دکتر بیژن ظهیری ناو

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه محقق اردبیلی

سوران رجبی

دانشجوی دکتری تخصصی روان شناسی

چکیده:

هدف اصلی این مطالعه تعیین رابطه ادبیات کودک و نوجوان با رشد اجتماعی دانش آموزان می باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش آموزان دختر و پسر پایه پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی ناحیه ۱ و ۲ آموزش و پرورش اردبیل در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ بودند که به روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای نمونه ای به حجم ۶۴۰ نفر انتخاب شد. ماهیت موضوع و اهداف مطالعه ایجاب می کرد که از روش روش تحقیق همبستگی استفاده شود. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه محقق ساخته، آزمون رشد اجتماعی و تست ریون می باشد. نتایج این پژوهش نشان داد که به ترتیب کتابها و مجلات ورزشی، علمی، و تاریخی به طور منفی و کتابهای هنری (شعر) به طور مثبت می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. در این مطالعه کتابها و مجلات ورزشی نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دارند. همچنین این بررسی به تفکیک جنسیت و پایه تحصیلی نیز انجام گرفت.

واژه های کلیدی: ادبیات کودکان و نوجوانان، رشد اجتماعی، دانش آموز

مقدمه

از آنجائی که ادبیات و شعر کهن پارسی، گاه تبلور اوج لحظه های کشف و شهود شاعر است و عوام را راهی به اعماق آن نیست. کودکان از دایره فهم این اشعار بیرون می مانند. در دهه های اخیر شعر و ادب فارسی تحول عظیمی یافته و همراه با تحرکات اجتماعی و سیاسی، راه خویش را به طرح مسائل روزمره جامعه

گشوده و کوشیده است تا خود را با سطح فهم و درک مخاطبانش که عموم مردم هستند، سازگار کند. یکی از تبعات این نهضت، ظهور مقوله جدیدی در عرصه ادبیات با عنوان ادبیات کودکان و نوجوانان است. ادبیات کودکان عبارتست از کلیه تلاشهای هنرمندانه‌ای که در قالب کلام برای هدایت کودک به سوی "رشد" با زبان و شیوه‌ای مناسب و در خور فهم او صورت گرفته است یا می‌گیرد و از اهداف آن، برانگیختن ذوق و علاقه مطالعه در کودکان، آشنا کردن کودکان با مسائل گوناگون زندگی، سودمند کردن اوقات فراغت کودکان و نوجوانان، آشکارسازی و تعمیق استعدادهای ذهنی مختلف کودکان و نوجوانان است (صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۴). ادبیات کودکان شامل قصه، شعر، نمایش، افسانه و داستان است. از جمله اهداف ادبیات کودکان و نوجوانان افزایش آگاهی و رشد اجتماعی مخاطبان خود است.

یکی از اهداف عالی نظام رسمی آموزش و پرورش کشور، اجتماعی کردن صحیح کودکان و نوجوانان است، زیرا رشد و تحول اجتماعی در سایه اجتماعی شدن، سازگاری و برقراری ارتباط مطلوب با دیگران میسر است. از بین تمامی سازمانهایی که نقش کلیدی در اجتماعی کردن افراد دارند، مدرسه اولین جایگاه رسمی تجربه اجتماعی کودکان است و در این زمینه نقش تعیین کننده دارد. براین اساس، لازم است هرگونه تلاش در خصوص ایجاد و رشد اجتماعی بر اساس مطالعات دقیق انجام گیرد.

یکی از ابزارهای رشد دانش آموزان، ادبیات کودکان و نوجوانان است. ادبیات کودکان شامل قصه، شعر، نمایش، افسانه و داستان است. ادبیات کودکان عبارت است از تلاشی هنرمندانه در قالب کلام، برای هدایت کودک به سوی رشد، با زبان و شیوه‌ای مناسب و در خور فهم او. به بیانی دیگر، ادبیات عبارت است از چگونگی تعبیر و بیان احساسات، عواطف و افکار به وسیله‌ی کلمات در اشکال و صورت‌های گوناگون که در قالب مقاله و کتاب به مخاطب خود عرضه می‌شود. کتاب در شخصیت و جهان‌بینی کودک تأثیر زیادی دارد و در واقع سازنده‌ی آمل و آرمان‌های اوست. کتاب، ابزاری قوی در انتقال مفاهیم، اطلاعات و در نهایت در تکوین شخصیت اوست. کودک از راه کتاب است که چهره‌ی اجتماع را می‌بیند و با نقش‌ها و روش‌هایی که باید در پیش بگیرد، آشنا می‌شود. تکیه هوشمندانه سعدی بر روابط متقابل، جرأت ابراز وجود، نقش مهارتهای اجتماعی در پیشبرد اهداف فردی و اجتماعی و حتی مدیریت خانه و جامعه بیانگر نزدیکی ادبیات با مسائل روان‌شناسی است و استفاده از آن در بالا بردن رشد اجتماعی و بهداشت روان نقش بسزایی دارد (بیدگلی مشهدی و پدرام، ۱۳۸۲).

اما در کشور ما به رغم وجود گنجینه های علم و معرفت و داستا‌ن‌ها و افسانه های زیبا و آموزنده، اولیا و مربیان بیشترین وقت خود را به مسائل آموزشی کودکان اختصاص می دهند و دانش آموزان نیز در خانه و مدرسه بیشتر اوقات خود را صرف یادگیری های غیر فعال کرده، از سختی و خشکی دروس و اضطراب امتحان و نمره رنج می برند. بدین ترتیب اغلب اولیا و مربیان از هدف اصلی تعلیم و تربیت که پرورش انسان های خلاق، مبتکر و کارآمد است، باز می مانند.

در بسیاری از موارد هنگامی که کودک کتابی را می خواند، با شخصیت، مضمون یا رویدادی که درون کتاب رخ داده، همانند سازی می کند. علاقه ی او به نوع تفکر، هیجان‌ها و رفتارهای شخصیت‌های کتاب به او امکان می دهد که در بعضی سطوح، در تجربه‌های آن شخصیت‌ها سهیم شود و باورها و تفکرات و عواطف آن‌ها را به خود نسبت دهد. این فرایند در کل منجر به رشد اجتماعی کودک خواهد شد.

شواهد زیادی وجود دارد که نشان می دهد ویژگی های رفتار اجتماعی کودکان در سازگاری در مدرسه و عملکرد تحصیلی نقش دارد (الکساندر و همکاران، ۱۹۹۳؛ کوپر و فارن، ۱۹۸۸، ۱۹۹۱؛ لاد، ۱۹۹۰؛ به نقل از مک کلند، موریزون و هلمز، ۲۰۰۳؛ پاترسون و همکاران، ۱۹۹۴؛ السون و هوزا، ۱۹۹۳؛ پتی و دیگران، ۱۹۶۶؛ به نقل از مک کلند و همکاران، ۲۰۰۰؛ پارک و همکاران، ۲۰۰۰؛ مالکی و الیوت، ۲۰۰۲؛ و شکرکن و همکاران، ۱۳۷۹).

رشد اجتماعی، بخش مهمی از رشد همه جانبه ی کودکان است. این جنبه از رشد، ارتباط نزدیکی با ادبیات کودکان دارد. بررسیهای انجام شده نشان می دهد که تقویت رفتارهای مثبت اجتماعی کودکان به صورت مستقیم یا از راه پند و اندرز میسر نمی گردد، بلکه ارایه ی الگوهای مناسب در عمل و یا از طریق شخصیت پردازی های جذاب در داستان‌ها، اشعار، سرگذشت‌ها و ... در این زمینه ی تأثیر گذاری بیشتری دارد. اما این اثر بخشی در صورتی امکان پذیر است که پدید آورندگان آثار کودکان از روندن جامعه پذیری آنان آگاه باشند، عوامل موثر در این فرایند را بشناسند، از مراحل و چگونگی رشد اخلاقی کودکان اطلاع کافی داشته باشند و از انگیزه های کودکان در انجام رفتارهای اجتماعی و اخلاقی با خبر باشند (قاسم زاده، ۱۳۸۵).

در مجموع نقش ادبیات کودکان در رشد اجتماعی آنان بیشتر در قالب نظریه پردازی مطرح شده است اما این مطالعه درصدد است تا نقش ادبیات کودکان در رشد اجتماعی دانش آموزان به صورت میدانی و در قالب روش همبستگی اجرا گردد.

روش پژوهش و نوع طرح پژوهشی

باتوجه به اینکه در مطالعه حاضر ارتباط و نقش ادبیات کودکان با رشد اجتماعی دانش‌آموزان بررسی می‌شود بنابراین از روش پژوهش همبستگی استفاده شد. در این گونه تحقیقات صرفاً روابط متغیرها بررسی می‌شود و استنباط روابط علت و معلولی در اولویت بعدی بود (کوهن^۱، ۲۰۰۱).

جامعه آماری: جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر پایه پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی ناحیه ۱ و ۲ آموزش و پرورش اردبیل در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ بوده است.

شیوه نمونه‌گیری و حجم نمونه: روش نمونه‌گیری در این پژوهش، تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. با اینکه در تحقیقات همبستگی اگر تعداد نمونه حداقل ۱۰۰ نفر باشد، کفایت می‌کند اما در پژوهش حاضر برای افزایش اعتبار بیرونی نتایج تحقیق حجم نمونه کلی ۶۴۰ نفر خواهد بود. برای نمونه‌گیری ابتدا به صورت نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای از میان مناطق آموزشی ناحیه ۱ و ۲، چهار منطقه آموزشی به تصادف انتخاب شد سپس از هر منطقه آموزشی ۴ مدرسه ابتدایی دخترانه و پسرانه (دو مدرسه دخترانه و دو مدرسه پسرانه) و ۴ مدرسه راهنمایی دخترانه و پسرانه (دو مدرسه دخترانه و دو مدرسه پسرانه) انتخاب شد و در مرحله بعدی از هر مدرسه انتخاب شده در مقطع ابتدایی یک کلاس پایه پنجم تعیین شد همچنین از هر مدرسه انتخاب شده در مقطع راهنمایی یک کلاس پایه سوم تعیین شد (از هر مدرسه ۲۰ نفر انتخاب شد). سپس پرسشنامه‌ها به صورت گروهی در کلاس اجرا گردید.

ابزار گردآوری داده‌ها: ابزار جمع‌آوری اطلاعات در مطالعه حاضر شامل پرسشنامه‌های محقق ساخته، پرسشنامه رشد اجتماعی و آزمون ریون می‌باشد.

پرسشنامه ویژگیهای فردی و خانوادگی: این پرسشنامه شامل مواردی از قبیل سن، جنسیت، تعداد مردودیها و تجدیدی‌های مقاطع مختلف تحصیلی، معدل، شغل والدین، تحصیلات والدین، درقید حیات بودن والدین، میزان کتابخوانی والدین، شهری یا روستایی بودن آزمودنی و سوالهای مرتبط با کتابخوانی دانش‌آموزان می‌باشد که توسط پژوهشگران تدوین شد.

پرسشنامه رشد اجتماعی: این آزمون در سال ۱۳۷۴ توسط بیابانگرد و همکاران ساخته شده است. مرکب از ۳۰ ماده است که بر اساس ماده‌های آزمونهای عزت نفس اجتماعی پپ و همکاران، عزت نفس اجتماعی کوپراسمیت، بلوغ اجتماعی واینلند و سازگاری اجتماعی راتر و رشد اجتماعی واتیزمن ساخته شده است. پاسخ به سؤالات به صورت «بلی» و «خیر» است. مدت زمان اجرای این آزمون حدود ۱۵ دقیقه و برای

^۱ . Cohen

کودکان سنین ۶ تا ۱۴ ساله مناسب است. برای آنکه معنا و مفهوم آزمون برای آزمودنی مبهم باشد ۵ سؤال در نظر گرفته شده است که خنثی بوده و در نمره گذاری، نمره ای به آنها تعلق نمی گیرد. اعتبار سازه این آزمون در حد بالا و رضایت بخش گزارش شده است (۹۲/۰). همچنین ضریب آلفای کرونباخ این آزمون ۸۸/۰ می باشد (بیایانگرد، ۱۳۷۴). ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در مطالعه حاضر برابر با ۷۸/۰ بدست آمد.

تست هوشی ریون: ماتریسهای پیشرونده ریون برای اندازه گیری هوش افراد در همه سطوح توانایی به کار می رود. این آزمون برای سنجش هوش کودکان ۵ ساله تا بزرگسالان سرآمد بکار می رود (محمد اسماعیل، ۱۳۸۴). سوالهای مطرح شده در تست ریون همگی الگوهایی از تصاویر یا نمودار را نشان می دهند که بر اساس منطقی خاص تنظیم شده اند. یافتن پاسخ درست سوال مستلزم فرایند استدلال ذهنی برای کشف اصول و منطقی حاکم بر روابط بر اجرای الگوهای ماتریسهاست (محمد اسماعیل، ۱۳۸۴). آزمون ریون توسط براهنی (۱۳۷۴) در مورد کودکان تهران هنجاریابی شده است. دامنه ضرایب پایایی باز آزمایی این آزمون از ۶۹/۰ تا ۹۱/۰ و نیز ضرایب پایایی تصنیف از ۸۱/۰ تا ۹۳/۰ بوده است. به جهت برآورد روایی آزمون همبستگی نمرات آزمون با معدل سالانه حدود ۱۲/۰ تا ۴۸/۰ ذکر شده و بطور کلی آزمون ریون از اعتبار و روایی کافی برخوردار است و هوش عمومی را می توان با آن سنجید.

روشهای تجزیه و تحلیل آماری: روش پردازش داده ها در سطح توصیفی با استفاده از شاخصهای گرایش مرکزی و پراکندگی بود و در سطح استنباطی نیز به دلیل تعداد زیاد گروهها و جلوگیری از میزان خطای آلفا، داده های بدست آمده با استفاده از تحلیل رگرسیون چندمتغیره مورد بررسی قرار گرفت. بطوریکه برای بررسی سوالهای پژوهش از رگرسیون چندمتغیره استفاده شد.

نتایج

یافته های توصیفی مطالعه به شکل زیر بود؛ از مجموع افراد شرکت کننده در پژوهش حاضر، ۲۶۸ نفر (۴/۴۳ درصد) پایه پنجم ابتدایی هستند و ۳۴۹ نفر (۶/۵۶ درصد) پایه سوم راهنمایی هستند. ۳۱۲ نفر (۶/۵۰ درصد) پسر بودند و ۳۰۵ نفر (۴/۴۹ درصد) دختر بودند. و ۵۸۰ نفر (۰/۹۴ درصد) متولد شهر و ۳۱ نفر (۰/۵ درصد) متولد روستا هستند. ۶ نفر (۱ درصد) وضعیت نامشخص داشتند. همچنین ۷۴ نفر (۰/۱۲ درصد) دارای سابقه تجدیدی بودند و ۵۳۹ نفر (۴/۸۷ درصد) سابقه تجدیدی ندارند. ۱۵ نفر (۴/۲ درصد) دارای سابقه مردودی

بودند و ۵۹۸ نفر (۹/۹۶ درصد) سابقه مردودی ندارند. در این مطالعه ۴ نفر (۶/۰ درصد) وضعیت نامشخص دارند. ۱۲ نفر (۹/۱ درصد) دارای وضعیت اقتصادی ضعیف هستند. ۹۳ نفر (۱/۱۵ درصد) وضعیت متوسط، ۲۷۱ نفر (۹/۴۳ درصد) وضعیت خوب، ۲۴۱ نفر (۱/۳۹ درصد) وضعیت اقتصادی عالی دارند. در این مطالعه هیچیک از وضعیت اقتصادی خیلی ضعیف برخوردار نیستند. اکثریت والدین دانش آموزان دارای تحصیلات لیسانس، راهنمایی و دیپلم هستند.

۲۸ نفر (۵/۴ درصد) از دانش آموزان، پدرشان فوت کرده است، ۶۸ نفر (۰/۱۱ درصد) بازنشسته، ۱۱ نفر (۸/۱ درصد) بیکار، ۲۸۹ نفر (۸/۴۶ درصد) دارای شغل آزاد و ۲۲۱ نفر (۸/۳۵ درصد) دارای شغل کارمندی هستند. ۴ نفر (۶/۰ درصد) از دانش آموزان، مادرشان فوت کرده است، ۵۵۰ نفر (۱/۸۹ درصد) خانه دار، ۱۵ نفر (۴/۲ درصد) شغل آزاد، و ۴۸ نفر (۷/۷ درصد) دارای شغل کارمندی هستند.

همچنین افراد شرکت کننده در یک دامنه سنی ۱۷-۱۱ سال با میانگین ۱۰/۱۳ و انحراف معیار ۶۴/۱ می باشند. و از نظر معدل تحصیلی در یک دامنه سنی ۲۰-۰۵/۱۳ سال با میانگین ۲۰/۱۸ و انحراف معیار ۸۶/۱ می باشند.

بیشتر از ۶۰ درصد والدین این دانش آموزان و ۱/۹۱ درصد از دانش آموزان در منزل کتاب مطالعه می کنند. از نظر میزان علاقه به کتابخوانی ۸ نفر (۳/۱ درصد) از دانش آموزان هیچ علاقه ای به کتابخوانی نداشتند. ۸۷ نفر (۱/۱۴ درصد) علاقه کمی دارند، ۱۲۱ نفر (۶/۱۹ درصد) علاقه متوسط، ۱۶۵ نفر (۷/۲۶ درصد) علاقه زیاد و ۲۳۲ نفر (۶/۳۷ درصد) علاقه خیلی زیاد دارند.

همچنین از نظر نوع کتابهای مورد مطالعه توسط دانش آموزان، اکثریت دانش آموزان یعنی ۲۱۱ نفر (۲/۳۴ درصد) کتابهای علمی را مطالعه می کنند و کمترین آنان یعنی ۵۲ نفر (۴/۸ درصد) کتابهای مذهبی را مطالعه می کنند. از نظر جنسیت نیز، اکثریت دانش آموزان دختر ۱۵۸ نفر (۸/۵۱ درصد) کتابهای تخیلی را مطالعه می کنند و کمترین آنان یعنی ۲۴ نفر (۹/۷ درصد) کتابهای مذهبی را مطالعه می کنند. در دانش آموزان پسر نیز اکثریت آنان ۱۳۳ نفر (۶/۴۲ درصد) کتابهای ورزشی را مطالعه می کنند و کمترین آنان یعنی ۱۹ نفر (۱/۶ درصد) کتابهای هنری (شعر) را مطالعه می کنند.

از نظر میزان آشنایی با کتابهای کودک و نوجوان، ۳۶ نفر (۸/۵ درصد) هیچ گونه آشنایی در مورد کتابها و مجلات کودک و نوجوان ندارند. ۱۲۷ نفر (۶/۲۰ درصد) کمی، ۱۴۳ نفر (۲/۲۳ درصد) بطور متوسط، ۲۱۱

نفر (۲/۳۴ درصد) زیاد و ۱۰۰ نفر (۲/۱۶ درصد) آشنایی خیلی زیادی در مورد کتابها و مجلات کودک و نوجوان دارند.

بطور کلی نتایج توصیفی نشان می دهد افراد شرکت کننده در مقطع پنجم ابتدایی بطور میانگین هفته ای ۷۰/۲ ساعت به مطالعه کتابهای غیردرسی می پردازند که این میزان در دانش آموزان دختر بیشتر است. همچنین در مقطع سوم راهنمایی بطور میانگین هفته ای ۹۸/۴ ساعت به مطالعه کتابهای غیردرسی می پردازند که این میزان مجدداً در دانش آموزان دختر خیلی بیشتر است.

سوال اول: کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پسر را دارند؟
جدول شماره ۱: پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پسر بر اساس نوع کتابهای مورد مطالعه

تحلیل واریانس

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	sig
رگرسیون	۶۴/۵۲۰	۷	۲۱/۷۴	۷۳/۷	۰۰۰۱/۰
باقیمانده	۱۱/۲۹۲۲	۳۰۴	۵۸/۹		
کل	۷۵/۳۴۴۳	۳۱۱			

ضرایب

مدل	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد		sig
	B	Std. Error	B	t	
ثابت	۳۲/۵۵	۸۰/۱	۷۸/۳۰	۰۰۰/۰	
کتابهای علمی	-۵۹/۰	۴۰/۰	-۰۸/۰	۱۳/۰	
تخیلی	۹۳/۱	۵۸/۰	۲۰/۰	۰۰۱/۰	
تاریخی	-۳۱/۲	۴۴/۰	-۲۸/۰	۰۰۰/۰	

۰۰۹/۰	۶۲/۲	۱۴/۰	۴۰/۰	۰۷/۱	پلیسی (جنایی)
۰۴۶/۰	-۰۰/۲	-۱۲/۰	۷۴/۰	-۴۹/۱	مذهبی
۰۵۶/۰	۵۸/۰	۰۳/۰	۸۸/۰	۵۱/۰	هنری (شعر)
۰۰۵/۰	-۸۵/۱	-۱۰/۰	۳۸/۰	-۷۰/۰	ورزشی

توجه: $R=0.39$, $RS=0.15$, $R\text{ Adj}=0.13$ و متغیر وابسته: رشد اجتماعی

نتایج جدول شماره ۱ نشان می‌دهد R تعدیل شده $۱۳/۰$ می‌باشد $F=۷۳/۷$ معنی دار است ($P<۰۰۰۱/۰$)، بنابراین انواع کتابخوانی می‌توانند رشد اجتماعی دانش آموزان پسر را پیش بینی کنند. با توجه به نتایج کتابها و مجلات ورزشی، مذهبی، و تاریخی به طور منفی و کتابهای تخیلی و پلیسی (جنایی) به طور مثبت می‌توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش آموزان به مطالعه کتابها و مجلات ورزشی، مذهبی، و تاریخی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات تخیلی و پلیسی (جنایی) گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایینتری برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات تاریخی نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پسر دارند.

سوال دوم: کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دختر را دارند؟

جدول شماره ۲: پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دختر بر اساس نوع کتابهای مورد مطالعه

تحلیل واریانس

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	sig
رگرسیون	۶۴/۱۱۶۷	۷	۲۱/۱۶۶	۵۹/۹	۰۰۰۱/۰
باقیمانده	۱۱/۵۱۶۳	۲۹۷	۵۸/۱۷		
کل	۷۵/۶۳۳۰	۳۰۴			

ضرایب

مدل	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد		sig
	B	Std. Error	B	t	
ثابت	۹۴/۵۶	۸۶/۲	۹۰/۱۹	۰۰۰/۰	
کتابهای علمی	-۷۱/۲	۵۹/۰	-۲۷/۰	۰۰۰/۰	
تخیلی	-۱۰/۱	۵۸/۰	-۱۲/۰	۰۶/۰	
تاریخی	۸۹/۱	۷۶/۰	۱۶/۰	۰۱۴/۰	
پلیسی (جنایی)	-۰۳/۰	۷۵/۰	-۰۰۳/۰	۹۶/۰	
مذهبی	۹۰/۰	۰/۱	۰۵/۰	۳۶/۰	
هنری (شعر)	۶۳/۱	۶۶/۰	۱۴/۰	۰۱۵/۰	
ورزشی	-۸۱/۳	۸۹/۰	-۲۴/۰	۰۰۰/۰	

توجه: $R=0.42$, $RS=0.18$, $R\text{ Adj}=0.16$ و متغیر وابسته: رشد اجتماعی

به منظور تعیین مؤلفه های مؤثر کتابخوانی در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دختر از تحلیل رگرسیون چندگانه با استفاده از روش ورود (Enter) استفاده گردید. همانطور که نتایج جدول شماره ۲ نشان می دهد R تعدیل شده ۱۶/۰ می باشد $F=59/9$ معنی دار است ($P<0.001/0$)، بنابراین انواع کتابخوانی می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان دختر را پیش بینی کنند. با توجه به نتایج؛ کتابها و مجلات ورزشی و علمی به طور منفی و کتابهای تاریخی و هنری (شعر) به طور مثبت می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش آموزان به مطالعه کتابها و مجلات ورزشی و علمی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات تاریخی و هنری گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایینتری برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات علمی نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دختر دارند.

سوال سوم: کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی را دارند؟

جدول شماره ۳: پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی بر اساس نوع کتابهای مورد مطالعه

تحلیل واریانس

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	sig
رگرسیون	۶۴/۲۲۷	۷	۲۱/۳۲	۸۳/۴	۰۰۰۱/۰
باقیمانده	۱۱/۱۷۴۸	۲۶۰	۵۸/۶		
کل	۷۵/۱۹۷۶	۲۶۷			

ضرایب

مدل	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد		sig
	B	Std. Error	B	t	
ثابت	۴۴/۵۷	۴۲/۱		۳۸/۴۰	۰۰۰/۰
کتابهای علمی	-۳۴/۰	۳۴/۰	-۰۶/۰	-۹۹/۰	۳۲/۰
تخیلی	-۳۲/۱	۴۲/۰	-۲۰/۰	-۱۵/۳	۰۰۲/۰
تاریخی	-۲۱/۱	۴۲/۰	۱۹/۰	-۸۷/۲	۰۰۴/۰
پلیسی (جنایی)	۹۹/۰	۴۰/۰	۱۵/۰	۴۶/۲	۰۱۴/۰
مذهبی	۷۸/۰	۷۳/۰	۰۸/۰	۰۷/۱	۲۸/۰
هنری (شعر)	-۱۷/۰	۵۹/۰	-۰۲/۰	-۲۹/۰	۷۶/۰
ورزشی	-۱۷/۱	۳۸/۰	-۱۹/۰	-۰۵/۳	۰۰۲/۰

توجه: R=0.33, RS= 0.11, R Adj= 0.09 و متغیر وابسته: رشد اجتماعی

به منظور تعیین مؤلفه های مؤثر کتابخوانی در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی از تحلیل رگرسیون چندگانه با استفاده از روش ورود (Enter) استفاده گردید. همانطور که نتایج جدول شماره ۳ نشان می دهد R تعدیل شده ۰۹/۰ می باشد $F=۸۳/۴$ معنی دار است ($P<۰۰۰۱/۰$)، بنابراین انواع کتابخوانی می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی را پیش بینی کنند. با توجه به نتایج؛ کتابها و مجلات تخیلی، تاریخی و ورزشی به طور منفی و کتابهای پلیسی (جنایی) به طور مثبت می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش آموزان به مطالعه کتابها و مجلات تخیلی، تاریخی و ورزشی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات پلیسی (جنایی) گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایبندی برخوردارند.

در این مطالعه کتابها و مجلات تخیلی نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی دارند.

سوال چهارم: کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی را دارند؟

جدول شماره ۴: پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی بر اساس نوع کتابهای مورد مطالعه

تحلیل واریانس

مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	sig
رگرسیون	۶۴/۸۷۵	۷	۰۴/۱۲۵	۶۸/۶	۰۰۰۱/۰
باقیمانده	۱۱/۶۳۸۳	۳۴۱	۷۲/۱۸		
کل	۷۵/۷۲۵۸	۳۴۸			

ضرایب

مدل	ضریب غیر استاندارد		ضریب استاندارد	sig
	B	Std. Error	t	
	B	Std. Error	t	sig

۰۰۰/۰	۱۶/۱۵		۰۵/۳	۳۱/۴۶	ثابت
۰۱۹/۰	-۳۴/۲	-۱۲/۰	۵۵/۰	-۳۰/۱	کتابهای علمی
۲۵/۰	۱۴/۱	۰۶/۰	۵۰/۰	۵۸/۰	تخیلی
۷۸/۰	۲۷/۰	۰۱/۰	۶۶/۰	۱۸/۰	تاریخی
۱۵/۰	۴۳/۱	۰۷/۰	۵۷/۰	۸۲/۰	پلیسی (جنایی)
۲۶/۰	۱۱/۱	۰۵/۰	۸۶/۰	۹۶/۰	مذهبی
۰۰۰/۰	۳۴/۴	۲۳/۰	۷۲/۰	۱۴/۳	هنری (شعر)
۰۰۲/۰	-۱۳/۳	-۱۶/۰	۵۸/۰	-۸۲/۱	ورزشی

توجه: $R=0.34$, $RS=0.12$, $R\text{ Adj}=0.10$ و متغیر وابسته: رشد اجتماعی

به منظور تعیین مؤلفه های مؤثر کتابخوانی در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی از تحلیل رگرسیون چندگانه با استفاده از روش ورود (Enter) استفاده گردید. همانطور که نتایج جدول شماره ۴ نشان می دهد R تعدیل شده ۱۰/۰ می باشد $F=68/6$ معنی دار است ($P<0.001/0$)، بنابراین انواع کتابخوانی می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی را پیش بینی کنند. با توجه به نتایج؛ کتابها و مجلات علمی و ورزشی به طور منفی و کتابهای هنری (شعر) به طور مثبت می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش آموزان به مطالعه کتابها و مجلات علمی و ورزشی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات هنری گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایبتری برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات هنری نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی دارند.

بحث و نتیجه گیری

در تبیین علت اثرگذاری ادبیات کودک و نوجوان در رشد اجتماعی دانش آموزان می توان گفت کودک از طریق مطالعه، دایره لغات خود را غنی تر می کند و در همان حال ناخودآگاه با وزن و ساخت سبک و قواعد

اشکال گوناگون زبان نوشتاری آشنا می شوند آنها با این کار می آموزند چگونه صداها را تصویر کنند و آنها را با گوش درونی خویش بشنوند. تمرین تصویرسازی - توانایی تجسم و خیال پردازی - توانایی دیگری است که بر رشد شناختی و اجتماعی کودک تأثیری مثبت دارد.

مطالعه کتابهای کودک و نوجوان برای کودک فرصتی به وجود می آورد تا کودک نیروهای زندگی اش را تفسیر و تأویل کند، نیروهایی که بالاتر از تجربه او هستند و بدین ترتیب کودک را برای زندگی آماده می کند و از طریق همین تأویل و تفسیر است که به درکی اصیل نایل می آید.

از سوی دیگر، کودکان به شناخت کودکان ملیتها و نژادهای دیگر نیاز دارند تا بتوانند ضمن تصاحب میراث بزرگسالان، به مبادله آزاد و لذت بخش پذیرش و احترام در میان همه مردم برسند. تربیت رفتاری کودک با توجه به پیام قصه، زنده نگه داشتن میراث فرهنگی، در کنار برانگیختن قوه تخیل از جمله کارکردهای ادبیات است، زیرا کودک به کمک قوه تخیل، خود را جایگزین یکی از شخصیت‌های داستان می کند و به این ترتیب شادمانی و لذت را نصیب خود می سازد.

از سویی، در هر قصه ماجرای پیگیری می شود که نقاط مجهولی دارد و می تواند حس کنجکاوی بچه ها را برانگیزد. پشت سر هم بودن و پیوستگی منطقی صحنه های قصه، کودک را سرگرم می کند و به ذهن او نظم منطقی می دهد، ضمن اینکه کودک از طریق قصه های مناسب، با مشکلات و مسایل زندگی آشنا می شود و مهارت‌های اجتماعی بیشتری به دست می آورد.

ادبیات کتبی، فاصله میان قدرت «خواندن» و قدرت «درک کردن» را در کودک پر می کند. کودکان در دنیای داستان بازی می کنند با قصه ها می خوابند، بیدار می شوند و زندگی می کنند. شلوغ ترین بچه ها با آرامش به داستان ها و قصه ها گوش می دهند. از داستان ها می آموزند و عبرت می گیرند و حتی در عالم خواب نیز داستان ها را دنبال می کنند.

اشلیشتر و برک^۱ (۱۹۹۴) در مقاله ای با عنوان "استفاده از کتاب ها برای تقویت رشد عاطفی و اجتماعی دانش آموزان تیزهوش" ضمن تعریف کتاب درمانی و ارائه راهنمایی خواندنیهای مناسب دانش آموزان، مراحل کتاب درمانی را از طریق شش کتاب داستان و سوال ها و بحث های مربوط به هر یک معرفی می کنند. به عقیده آنها فرایند کتاب درمانی چیزی بیش از خواندن داستان، کتاب و گفتگو درباره آن است. بیشتر

^۱ . Schlichter and Burke

متخصصین پنج یا شش مرحله را برای این فرایند شناسایی کرده اند که با آماده کردن ذهن دانش آموزان آغاز می شوند. هنگامیکه اشتیاق و علاقه دانش آموزان با سوال های مقدماتی و یا بحث درباره رویدادهای موجود در داستان برانگیخته می شود، انگیزه خواند و گوش دادن به داستان نیز بالا می رود. دانش آموزان باید داستان را بخوانند و یا به آن گوش دهند. سپس به آنها فرصت داده شود تا درباره داستان فکر کنند. بیشترین مقدار زمان، صرف پاسخ و واکنش دانش آموزان به متن می شود. بحث های پی در پی داستان از اهمیت زیادی برخوردار است زیرا در همین زمان است که دانش آموزان حوادث و شخصیت های داستان را با تجربه های شخصی خود پیوند می دهند. معلم، کتابدار یا درمانگر نقش تسهیل کننده دارد که با طرح سوال های "چرایی" به آنها در کسب بینش یاری می رساند.

اخوان (۱۳۷۹) در مطالعه ای با عنوان رازها و رمزهای تصویر گری کتاب کودک به بررسی تصویر سازی کتاب در ایران، ارزیابی تصویرسازی کتاب کودک در ایران، تفاوت و پیوند میان نقاشی و تصویر، هماهنگی متن و تصویر (ارتباط تصویرگر با شاعر و نویسنده)، رشد تخیل در سالهای نخستین عمر انسان، نقش تصویر در آموزش کودکان، ویژگی های کتاب مصور کودکان، مراحل تصویر کردن کتاب های کودکان، تأثیر سبک های نقاشی در تصویر گری کتاب های کودکان و ابزارها و شیوه های تصویر گران کتاب کودک پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می دهد که کتاب و بویژه کتابهای تصویری نقش برجسته ای در رشد کودک دارد.

موریس^۱ و همکاران (۲۰۰۵)، بید گلی مشهدی و پدرام (۱۳۸۲)، حقیقی و همکاران (۱۳۸۳) و اکبری (۱۳۸۳) همخوان است.

سوال اول پژوهشی این بود که کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پسر را دارند؟

با توجه به نتایج کتابها و مجلات ورزشی، مذهبی، و تاریخی به طور منفی و کتابهای تخیلی و پلیسی (جنایی) به طور مثبت می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش آموزان به مطالعه کتابها و مجلات ورزشی، مذهبی، و تاریخی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات تخیلی و پلیسی (جنایی) گرایش بیشتری داشته باشند از

^۱ . Morris

رشد اجتماعی پایبندی برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات تاریخی نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پسر دارند.

در تبیین این یافته می توان گفت از آنجاکه محتوای بیشتر کتابهای مذهبی و تاریخی و بویژه کتابهای ورزشی بیانگر رشادت ها و حضور در صحنه های اجتماعی و شکوفایی استعدادهای جامعه پسند می باشد از همین روی شخصیت ها و قهرمانان این داستانها به عنوان الگوهای موثر به واسطه هم ذات پنداری کودک موجبات رشد اجتماعی وی را فراهم می آورد. و از طرف دیگر داستانهای پلیسی و جنایی و داستانهای تخیلی با محتوای جنایی به دلیل فراهم آوردن الگوهای منفی و ترویج پرخاشگری در آنان می توان زمینه ناسازگاری کودک را مهیا سازد.

سوال دوم این پرسش را مطرح می کرد که کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دختر را دارند؟

با توجه به نتایج؛ کتابها و مجلات ورزشی و علمی به طور منفی و کتابهای تاریخی و هنری (شعر) به طور مثبت می توانند رشد اجتماعی دانش آموزان را پیش بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش آموزان به مطالعه کتابها و مجلات ورزشی و علمی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتری برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات تاریخی و هنری گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایبندی برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات علمی نقش بیشتری در پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان دختر دارند. این یافته را می توان به این صورت تبیین کرد که شخصیت های کتابهای تاریخی را بیشتر مردان تشکیل می دهند بنابراین نمی تواند نقش های جنسیتی را برای دانش آموز دختر ایفا کند. از طرفی دیگر کتابهای هنری و بویژه شعر نیز فعالیتهای انفرادی و درون گرایی را در فرد پرورش می دهند. اما کتابها و مجلات ورزشی همانگونه که در بالا بیان شد شیوه دستیابی به موفقیت را در سایه فعالیتهای گروهی و مشارکت بین فردی به فرد آموزش می دهد.

سوال سوم این بود که کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش بینی رشد اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی را دارند؟

نتایج نشان داد که کتابها و مجلات تخیلی، تاریخی و ورزشی به طور منفی و کتابهای پلیسی (جنایی) به طور مثبت می‌توانند رشد اجتماعی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش‌آموزان به مطالعه کتابها و مجلات تخیلی، تاریخی و ورزشی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات پلیسی (جنایی) گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایینتری برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات تخیلی نقش بیشتری در پیش‌بینی رشد اجتماعی دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی دارند.

همانطور که در تبیین نتایج مربوط به سوال اول ذکر شد داستانهای پلیسی و جنایی به دلیل فراهم آوردن الگوهای منفی و ترویج پرخاشگری در دانش‌آموزان می‌توانند زمینه ناسازگاری کودک را مهیا سازند. اما دلیل تفاوت در پیش‌بینی‌هایی که بوسیله کتابها و مجلات تخیلی در زمینه رشد اجتماعی در دانش‌آموزان پایه های پنجم و دانش‌آموزان پسر وجود دارد شاید به این موضوع برگردد که محتوای داستانهای تخیلی مورد علاقه دو گروه متفاوت باشد.

سوال چهارم این بود که کدام دسته از کتابهای غیر درسی توانایی پیش‌بینی رشد اجتماعی دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی را دارند؟

با توجه به نتایج؛ کتابها و مجلات علمی و ورزشی به طور منفی و کتابهای هنری (شعر) به طور مثبت می‌توانند رشد اجتماعی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کنند. یعنی هرچقدر دانش‌آموزان به مطالعه کتابها و مجلات علمی و ورزشی گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی بالاتر برخوردارند و هرچقدر به مطالعه کتابها و مجلات هنری گرایش بیشتری داشته باشند از رشد اجتماعی پایینتری برخوردارند. در این مطالعه کتابها و مجلات هنری نقش بیشتری در پیش‌بینی رشد اجتماعی دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی دارند.

همانطور که قبلاً نیز بیان گردید کتابها و مجلات ورزشی مروج تلاش در جهت خودشکوفایی بواسطه فعالیت‌های تیمی می‌باشند از همین روی، شخصیت‌ها و قهرمانان این داستانها به عنوان الگوهای موثر به واسطه هم ذات‌پنداری کودک موجبات رشد اجتماعی وی را فراهم می‌آورد. اما فعالیت‌های هنری نظیر شعر، درون‌گرایی را در فرد پرورش می‌دهند.

نتیجه‌گیری

در طی مراحل مختلف رشد، محدودیت‌های ذهنی خاصی وجود دارند که آشنایی با این محدودیت‌ها برای خالقان آثار ادبی کودکان اهمیت فراوانی دارد. ادبیات کودک با توجه به قابلیت‌های ذهنی او در مراحل مختلف رشد، باید روان، قابل فهم و عاری از پیچیدگی باشد. علاوه بر این مؤلفه‌های دیگری نیز باید در تهیه کتب و اشعار کودکان در نظر گرفته شود. همچنین ادبیات برای پاسخگویی درست به این علاقه مندی کودکان، لازم است که با شناخت بیشتر و بهتر از نیازها و ویژگی‌های آنان، آثار مناسبی را برای تأثیرگذاری بر آن‌ها پدید آورد. بنابراین توجه به محوریت کودکان در حوزه ادبیات کودک به معنایی که گفته شد، پایه‌ی شکل‌گیری ادبیات کودک محور، با ویژگی‌های زیر است:

- ✓ با نیازها و ویژگی‌های کودکان انطباق دارد.
- ✓ بر مراحل و چگونگی رشد کودکان تأکید دارد.
- ✓ با کودکان ارتباط مناسب برقرار می‌کند.
- ✓ از خلاقیت و پویایی کافی برخوردار است.
- ✓ با تغییر و تحولات جاری از زندگی کودکان آشنایی دارد.
- ✓ از روش‌های جذاب برای انتقال پیام به کودکان استفاده می‌کند.
- ✓ از ترویج خشونت، ترس، اضطراب و ... که تهدیدی برای سلامت روان کودکان است، پرهیز می‌کند.
- ✓ شوق یادگیری و لذت خواندن را در کودکان بر می‌انگیزد.
- ✓ کودکان را با فرهنگ و گذشته‌ی خود که بخشی از هویت آنان است، آشنا می‌سازد. بدون تردید چنین ادبیاتی می‌تواند در رشد همه‌جانبه‌ی کودکان سهم موثری داشته باشد. در پایان به جمله‌ای از «تولستوی» اشاره می‌شود که می‌گوید «نوشتن کار شریفی است اما برای کودکان، نوشتن شریف‌ترین کارهاست» می‌توان به این جمله افزود که نوشتن کار دشواری است اما برای کودکان، نوشتن دشوارترین کارها است.

منابع

آرانسکی، یوسیف میخائیلوویچ. مقدمه فقه اللغه ایرانی. ترجمه کریم کشاورز. تهران: پیام، ۱۳۵۸

اسکارپیت ، دنیز. کودکان و نوجوانان در اروپا. ترجمه ی ابوالحسن سروقد مقدم . مشهد : جهان اندیشه ی کودکان ، ۱۳۷۱

امانی ، غفور و آذر نوید، فریده. کتاب خانه های مدارس و نقش آنها در ایجاد عادت مطالعه در دانش آموزان . اردبیل : تراز ، ۱۳۸۰

انجوی شیرازی، ابوالقاسم و محمود ظریفیان. گذری و نظری در فرهنگ مردم. تهران: اسپرک، ۱۳۷۰
بلوکباشی، علی. در فرهنگ خود زیستن و به فرهنگ های دیگر نگریستن (سخنی با نویسندگان و مصوران کتاب های کودکان)، کلک ، شماره ی ۷، مهر ۱۳۶۹

بهار، محمد تقی بهار و ادب فارسی؛ مجموعه ی یک صد مقاله از ملک الشعراء بهار. به کوشش محمد گلبن ؛ بامقدمه غلامحسین یوسفی. تهران : کتاب های جیبی، ۱۳۷۱

بیدگلی مشهدی، جمشید و پدرام، احمد (۱۳۸۲). استفاده از ادبیات (شعر) در حفظ و ارتقای بهداشت و سلامت روان. نهمین همایش سراسری تازه های پزشکی و پیراپزشکی اصفهان. ۲۷ الی ۲۹ خرداد.

بیابانگرد، اسماعیل و حاتمی، محمد (۱۳۷۴). بررسی آثار اشتغال مادران بر رشد شناختی و پیشرفت تحصیلی کودکان. تهران؛ نهاد ریاست جمهوری، دفتر امور زنان. سایت اطلاعات علمی ایران (www.irandoc.ac.ir).
بیهقی ، حسینعلی . پژوهش و بررسی فرهنگ عامیانه ایران . مشهد : آستان قدس رضوی؛ اداره امور موزه ها ، ۱۳۶۵ ،

پلووسکی، ان. ارزیابی کتاب های کودکان در کشورهای روبه رشد. ترجمه دکتر امیر فرهنگ پور. تهران: سروش ، ۱۳۶۸

پناهی، محمداحمد. ترانه و ترانه سرایی در ایران. تهران: سروش، ۱۳۷۶
حجازی بنفشه. ادبیات کودکان و نوجوانان ؛ ویژگی ها و جنبه ها. تهران : انتشارات روشن فکران و مطالعات زنان، ۱۳۸۱

حقیقی، جمال؛ شکرکن، حسین؛ شهنی بیلاق، منیجه و زارعی، اقبال (۱۳۸۳) مقایسه ویژگیهای شخصیتی هنرمندان رشته های شعر و ادب، نمایش، موسیقی و هنرهای تجسمی با افراد غیرهنرمند شهر اهواز. مجله علوم تربیتی و روانشناسی. شماره ۱۱ (۱-۲): ۳۵-۵۶.

حکیمی، محمود. سخنی درباره ی ادبیات کودکان و نوجوانان. تهران: دفتر نشر و فرهنگ اسلامی ، بی تا.

رهگذر، رضا. اما بعد. تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶

شعاری نژاد، علی اکبر. ادبیات کودکان. تهران: موسسه اطلاعات، ۱۳۷۲

شکرکن، حسین؛ پولادی، محمد علی؛ حقیقی، جمال (۱۳۷۹). بررسی عوامل مهم افت تحصیلی در دبیرستانهای پسرانه شهرستان اهواز. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز. سال هفتم، شماره های ۳ و ۴.

شکورزاده، ابراهیم. عقاید و رسوم مردم خراسان. تهران: سروش، ۱۳۶۳

صادق کیش، جمشید. بازی های محلی آباء. بی جا: جمشیدصادق کیش، ۱۳۶۰

صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۴). ادبیات کودکان و نوجوانان. تهران، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران.

فلاحی خشکناز، مسعود؛ فدایی، فرید؛ کریملو، مسعود و آسایش، حمید (۱۳۸۶). تاثیر شعردرمانی گروهی بر وضعیت روانی بیماران اسکیزوفرنیک. توانبخشی. ۸(۴(مسلسل ۳۲)): ۵۶-۶۱.

قاسم زاده، فاطمه (۱۳۸۵). ضرورت آشنایی با روان شناسی رشد در ادبیات کودکان. روشنان؛ دفتر سوم ص ۱۳-۶.

لاریجانی زرین سادات، رازقی نرگس (۱۳۸۷). بررسی کاربرد هنرهای نمایشی در رشد اجتماعی دانش آموزان کم توان ذهنی. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی. ۸(۱(پیاپی ۲۷)): ۴۳-۵۲.

محمدی، محمد هادی و قائینی، زهره. تاریخ ادبیات کودکان ایران، ادبیات کودکان پس از اسلام. جلد دوم؛ تهران: نشر چیستا، ۱۳۸۱

محمدی، محمد هادی و قائینی، زهره. تاریخ ادبیات کودکان ایران. جلد اول؛ تهران: نشر چیستا، ۱۳۸۰

نظامی عروضی، چهار مقاله، صص ۷۸-۷۹.

ادبیات کودکان و نوجوانان جهان". فرهنگنامه کودکان و نوجوانان. ج ۲، ص ۱۶۹-۱۷۵؛

دی، شیلا. "نگاهی به ادبیات کودکان در جهان". ترجمه زهره قائینی. پژوهشنامه ادبیات کودکان و نوجوانان. س. دوم، ۸ (بهار ۱۳۷۶): ۱۷-۲۷؛

طاهباز، سیروس. "جست و جوی سیمای کودک در ادب سنتی ایران". پویش، ۲ (تابستان و پاییز ۱۳۶۸): ۴؛

کودکان و دنیای کتابهای کودکان. ترجمه علی اکبر مهرافشار. تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲؛

میرهادی، توران. کندی در ادبیات کودکان. تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۵۷؛

هانت، پیتر. "تعریف ادبیات کودکان". ترجمه حسین ابراهیمی (الوند). پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان. س. دوم، ۹ (تابستان ۱۳۷۶): ۱۸-۲۳؛

Oberstein, Karin Lensik. *Children's Literature, Criticism and the Fictional Child*. Oxford: Oxford University Press, 1994;

Tucker, Nicholas. *The Child and the Book, A Psychological and Literary Exploation*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Carinse, R., & Carinse, B. (1994). *Lifelines and risks: Pathways of youth in our time*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Cohen, L, Manion, L. & Morrison (2001) *Research Method in education*, Rutledge Flamer. ISBN: 0415368782, 9780415368780

Dan, Li., Rubin, K., & Chen, X. (1997). Relation between academic achievement and social adjustment: Evidence from Children. *Development psycholog*. vol.33.No.3,518-525

Good Carter V. *Dictionary of Education*. Newyork: Mc Graw-Hill Company, 1945

Kirsch, I., Jungeblut, A., Jenkins, L., & Kolstad, A. (1993). *Adult Literacy in America: A first look at the result of the national adult literacy survey*. Report prepared by Educational Testing Service with the National Center for educational Statistics, U.S. Department of Education. Washington, DC: U. S. Government Printing Office.

Larsen, P., & Shertzer, B, B. (1987). The high school dropout: Everybody's problem? *School Counselor*, 34, 163-169.

Mallecki, K., & Elliott, S. (2002). Children's Social Behaviors Predictors of Academic Achievement: A Longitudinal Analysis. *Journal of school, psychology quarterly*. vol.17.Issue:1.p.1-23.

National Center for Educational Statistics (2002). *Statistic effort and educational progress*. Institute of Educational Sciences. U.S. Department of Education. Available at <http://nces.ed.gov//program/coe/2002/section3/tables/t19-1.asp>.

Schlichter, C.L. & Burke, M (1994). Using books to nurture the social and emotional development of gifted students. *Roeper Review*, 16, 280-283.